

NASRETTİN HOCA VE ÇÖMEZLERİ

Rıfat Ilgaz

Öykü Nasrettin Hoca Akşehir'e inmek üzere hazırlanırken eşeği Karakağan'ın huysuzluk etmesi üzerine eşeğine ters binerek kendince çözüm bulur. Bir müddet bu şekilde ilerledikten sonra etrafın dikkatini çeken insanlar Hocaya yarım ederek eşeği düzeltirler. Hoca şehre indiği vakit parası olmadığı için pek çok dükkâna borç yaparak alacaklarını hallederken, sinir olduğu eşeğini de eğitmesi için mektebe verir, yerine köpek alır. Eşeğinin bir gün büyük görevlere geleceğine inanan Hoca köpek ile çok iyi anlaşamaz ve eşeğini çok özler. Timur'un askerleri tarafından tutulan Hoca lafları ile Timur'dan kurtulmaya çalışırken eşek ister lakin ondan da uyanık olan Timur, ordusunda yer alan fillerin bakımından kurtulmak için Nasrettin Hoca'nın altına fil verir ve günü gelene dek tüm köyün filden sorumlu olduğunu söyler. Zamanla köyde fil için yiyecek bir şey kalmayınca köylü Hoca'nın zekâsından yardım ister. Hoca da kendince bir yol bularak uygular. Kendi yetiştirdiği çömezlerinden Hammat'ın kızından hoşlanmasına olumlu yaklaşan Hoca, gence akıl verir. Oğluna alması gereken dersi cümlelerindeki sırlarla vermeyi başaran Hoca sonunda herkes için gerekli olan adaleti sağlar.

Tema

Adalet Her ne olursa olsun adaletin yerini bulacağına inanan Rıfat Ilgaz'ın "Nasrettin Hoca ve Çömezleri" adlı romanında yer verdiği adalet teması eninde sonunda bir adalet kurucusunun gerekliliğine işaret eder. Her ne kadar fakir ve yoksul da hoca zekâsı ve sofistike fikirleri ile yaşamının yolunu bulur ve kendi adaletini sağlamayı başarır.

Kişiler

Nasrettin Hoca Tam olarak bir Nasrettin Hoca karakteri ile bezeli, fıkra gibi günler yaşayan Nasrettin Hoca, eski karısı Saliha ve yenisi Gülsüm ile birlikte yaşar. Gülsüm'ü oldukça beğenen ve her dediğini yapmak isteyen Hoca, hazırcevap kişiliği ile halk arasında da fikrine danışılan âlimlerden görülür. Bir kızı ve bir oğlu vardır. Giyimi, kuşamı, yemesi ve içmesini bedavaya getirmeyi başaran Nasrettin Hoca'nın kimseye verecek kadar parası yoktur. Zeki ve oldukça akıllı bir düşünce yapısına sahip olan Hoca söylemek istediği şeyleri karşı tarafı yanıltıcı cümlelerle kurnazlık ederek sunar. Böylece amacına ulaşmış olur. Bölgelerinde sözü geçen Timur'u bile kandırmayı başaran Hoca, oldukça da öngörülü ve uyanıktır. Kızı Fatma'yı isteyen çömezi dahi anlayarak ona yol göstermek için ipuçları verir. Genel olarak mutlu ve rahat bir kişidir.

Gülsüm Nasrettin Hoca'nın ikinci karısı olan Gülsüm, oldukça genç ve güzeldir. Evleri tam köyün karşısında bulunan Gülsüm, perdenin ardında pencerelerde kocasına yahut etrafa bakar. Kocasını Nasrettin Hoca kadar esprili biri olan Gülsüm, hayli de kıskançtır. Kocasının huyunu iyi bilen Gülsüm, Akşehir'e gönderdiği kocası için kendisine hediye getirip getirmediği merakında komşusuna belli başlı sorular sorar. Konu komşuya bir şeyler göstermeye meraklı olan Gülsüm, gösterişe de önem veren biridir. Aynı zamanda dışa dönük ve uyumlu bir kadın olan Gülsüm, gençliği ve güzelliği ile Hoca'yı kendine bağlamayı başarmıştır.

Hammat Nasrettin Hoca'nın çömezlerinden olan Hammat sessiz görünmesine rağmen gizliiden gizliye halka fayda sağlayacak işler peşine gider. Hocasını dediklerini yerine getirmeye çalışan Hammat, hocanın kızı Fatma ile evlenmek ister. Cesur ve yürekli biri olan Hammat, uyanık yapısı ile Timur'un adamlarını kendi adına örgütlemeyi başarır.

İmat Hocanın ikinci çömezi olan İmat, Hammat'a göre daha sakin, daha çekinik ve korkaktır.

Nasrettin Hoca

Açık

Karakter Tam olarak bir Nasrettin Hoca karakteri ile bezeli, fıkra gibi günler yaşayan Nasrettin Hoca, eski karısı Saliha ve yenisi Gülsüm ile birlikte yaşar. Gülsüm'ü oldukça beğenen ve her dediğini yapmak isteyen Hoca, hazırcevap kişiliği ile halk arasında da fikrine danışılan âlimlerden görülür. Bir kızı ve bir oğlu vardır. Giyimi, kuşamı, yemesi ve içmesini bedavaya getirmeyi başaran Nasrettin Hoca'nın kimseye verecek kadar parası yoktur. Zeki ve oldukça akıllı bir düşünce yapısına sahip olan Hoca söylemek istediği şeyleri karşı tarafı yanıltıcı cümlelerle kurnazlık ederek sunar. Böylece amacına ulaşmış olur. Bölgelerinde sözü geçen Timur'u bile kandırmayı başaran Hoca, oldukça da

öngörülü ve uyanıktır. Kızı Fatma'yı isteyen çömezi dahi anlayarak ona yol göstermek için ipuçları verir. Genel olarak mutlu ve rahat bir kişidir.

Aktiviteler Eşeği ile gezintilere çıkan Hoca, sık sık kasabaya inerek eksiklerini giderir. İnsanlara akıl veren Hoca'nın iki de çömezi vardır. Timur'dan eşek isterken fil ile gönderilen Hoca, kendi çözümleri ile mahallelisinin fil ile ilgilenmesini sağlar.

ÖRNEK ANILAR

Hazırcevap Çocuklarının annesi Saliha kadından şehre ineneğinde eşeğini hazırlaması için yardım isteyen Hoca, kadının bu işi sevmediğinin farkında olsa da yapmasını bekler. Kadının eşeğin bir gün parçalanmasına karşı boynundakileri vereceğini duyup sevinen oğlunun yanıtına karşı yanıtı gecikmez: "Hele miskine bakın!" dedi babası "Sen kim eşek parçalamak kim! Önüne konmuş külbastıyı bile zor parçalıyorsun!"

Esprili Kendisi gibi inat ve dik başlı bir eşeğe sahip olan Nasrettin Hoca, eşeğinin yönünü bir türlü çeviremeyince kendisi ters binmeyi akıl eder. Baş yönü gideceği yere bakan Hoca, insanların ilgisini çeker: "Siz eşeğe ne bakıyorsunuz. Akşehir'e gidecek olan benim. Benim başımsa Akşehir'den yana dönük!"

Adil Genellikle herkese haklı olduğunu söyleyen Hocaya göre haklı olmak ve haklı göstermek arasında fark vardır. Bu nedenle de kimsenin yanında veya karşısında görünmemek adına herkes için adaleti iyi kullanır: "

İlginç Geleneksel olan kişiliklerden uzak bir kişiliğe sahip olan Hoca ilginç kişiliği ile herkesi şaşırtmayı başarır. Annesinin kendisini beklediğini söyleyen köylüsüne cevabı da gayet muzip olur: "Hadi ordan!..." dedi Hoca, "Bana şu öfkemin arasında takılıp durmayın! Babamın karısı olmayan kadın, benim nasıl anam olur. Siz bana iyilik etmek istiyorsanız şu eşeğin başını benim başımın döndüğü yöne çevirin!"

Kurnaz Çoğu kez aldıklarının parasını vermemek için farklı hesaplar yapan Nasrettin Hoca, satıcılardan üste aldığı dahi olur: "Akşama beni bul otuz akçesini al! Yirmi beş akçesini de köye dönerken veririm. Etti mi elli beş akçe... Ne kalır geriye? Üç akçe değil mi? Utan be! Üç akçe için şu kadar insanın içinde kalkmış yakama yapışıyorsun!"

Uyanık Ne yediği yemeğin ne de giydiği giyeceğin ücretini ödeyecek parası olmayan Hoca geçinmenin yolunu laflarında bulur. Aldığı cübbenin de parasını almadığı başka ürünle takas ederek ödeyecek kadar uyanıktır:

"Parası mı? Yahu ben bu cübbeyi çuha şalvarın yerine almıyor muyum?"

"Doğru. Onun yerine alıyorsun."

"Daha ne demeye paradan söz ediyorsun?"

"İyi ama Hocam, sen şalvarın parasını vermedin ki!"

"Yahu ben şalvarı aldım mı ki parasını vereyim!"

Zeki Timur tarafından veya diğer eşkıyalar tarafından halka yapılan baskılara karşı insanların hemen hocaya sormalarına ve yanıt aramalarına hoca yine kendinden beklendiği ölçüde yanıt verir: "Ben getirdim ama" dedi Hoca, "Leyleğin hiç mi suçu yok? Leylek başımızın üstünden uçmasa, deve de aklımıza gelmezdi."

Düşünceli Hep yoğun olsa da iki arada bir derece çiçeği burnunda karısı Gülsüm gelir aklına ve kadını memnun etmek için isteklerini unutmaz, bir şekilde yapmaya çalışır: "Keyfi yerine gelmişti Hoca'nın. Böyle zamanlarında hep Gülsüm'ü düşünüyordu. Timur'un otağından yürüttüğü terlikler de çalınmıştı dün gece. Ne götürüp de gönlünü almalıydı Gülsüm'cüğünün?"

Gülsüm Açık

Karakter Nasrettin Hoca'nın ikinci karısı olan Gülsüm, oldukça genç ve güzeldir. Evleri tam köyün karşısında bulunan Gülsüm, perdenin ardında pencerelerde kocasına yahut etrafa bakar. Kocasını Nasrettin Hoca kadar esprili biri olan Gülsüm, hayli de kışkırtıcıdır. Kocasının huyunu iyi bilen Gülsüm, Akşehir'e gönderdiği kocası için kendisine hediye getirip getirmediği merakında komşusuna belli başlı sorular sorar. Konu komşuya bir şeyler göstermeye meraklı olan Gülsüm, gösterişe de önem veren biridir. Aynı zamanda dışa dönük ve uyumlu bir kadın olan Gülsüm, gençliği ve güzelliği ile Hoca'yı kendine bağlamayı başarmıştır.

Aktiviteler Köye karşı olan evlerinde gündelik ev işleri ile ilgilenen Gülsüm, Hoca'nın diğer karısı gibi ahır işleri ile ilgilenmez. Daha narin ve genç olduğu için daha çok pencerelerde kocasını bekler. Komşusu Emine ve diğerleri ile muhabbet eder. Kocasının dediklerini yapar, sarılıp uyurlar. Evlerine giren hırsızları dahi duymazlar.

ÖRNEK ANILAR

Esprili En az kocası kadar mizahi yönden gelişmiş olan Gülsüm, Hoca'nın kendini babasından isteme mevzusunu esprili hikayesi ile anlatır: "Babamdan beni istemişsin. İsteyenin bir yüzü kara, varmayanın iki yüzü... diye düşündüm."

Kıskanç İlk karısı Saliha'dan dahi kıskandığı olduğu zamanları olan Gülsüm, kocası eve geç gelecek olduğunda aklına düşünmek istemediği şeyler getirerek kıskançlık yapar: "Çiçeği burnunda, yılını doldurmamış bir gelindi. Öyle her gelene geçene: "Kocamı gördün mü?" diye nasıl sorardı! Ya arka yollardan dolanıp Raziye ablanın bağ evine indiyse? İnemez miydi? Nikâhlı karısıydı. Ama son onun evinden çıkıp gitmişti kente, sıra kendisindeydi. Onun evine, daha çok eşek için gidiyordu. Ahır oradaydı. Bu viran köy evinde ahır değil, sağlamca bir musandıra bile yoktu. Kente gidecek mi, Karakağan'ın hatırına bağ evine çekilirdi, geceyi orada geçirir, sabahın eşiğini hazırlar giderdi yola."

Dominant Her ne kadar insanlar tarafından bir saygınlığı olan bir hoca ile evlenmiş olsa da kızdığı vakit üstünlük kurmaya çalışan Gülsüm, baskın bir kadındır: "Hele sus, Hoca!" dedi karısı. "Böyle allı pullu, başın gökte nerelerden geliyorsun? Öldün mü, kaldın mı, hiç haber salmak da mı yok?"

Gösterişçi Kocasından istediği terlikler eklediğinden daha değişik olduğu için komşulara gösterme gereği duyar. Gülsüm için insanların ne düşündükleri ne söyledikleri mühimdir: "Neden etmeyeyim, komşulara bile gösteremediydim!"